

Mo cheol thú, A Shéamuis!

Ag ócáid bhronnta an ghradaim speisialta ó Chomhaltas Ceoltóirí Éireann ar Shéamus Ferguson le gairid: Ann Ferguson, Comhaltas Ceoltóirí Cill Fhearga/Cluainín, Seamus Ferguson, An Seanadóir Labhras Ó Murchú agus Séamus MacCormack, Cathaoirleach Comhaltas Ceoltóirí Connacht.

Cúpla Focal

Claí na Muice Duibhe (*The Black Pig's Dyke*)

By le Proinn Ó Duigneáin
editorial@leitrimpost.com

Dá mhéad taighde a rinneadh thar na blianta ar Chlaí na Muice Duibhe níl staraithe ar aon intinn faoi cén fáth go díreach ar tógadh é nó cén tréimhse staire go beacht lena mbaineann sé, Ní féidir a bheith cinnte fiú go bfuil na codanna atá fágtha de le fáil sna contaethe sin amháin is mó a luaitear leis i.e. Liatroim, Fear Manach, An Cábhán, Muineachán, Ard Mhacha, An Dún agus Lughaidh.

Dar le daoine airithe is iarsmaí den chlaí áirithe seo atá le feiceáil chomh fada ó dheas le Longfort agus leis an Iarmhí, agus tá scéal ann gur maraíodh an mhuc a bhfuil an claí ainmnithe aisti, i Loch Gamhna atá ar an teorainn idir An Cábhán agus Longfort. Chomh maith leis sin tá oibreacha cré le feiceáil cúpla míle taobh thoir de Bhéal Atha na nEach gar do bhaile an Chábháin agus tugtar Claí na Muice Duibhe ar an struchtúr seo. An í fírinne an scéil í gur tógadh na claíocha ollmhóra seo in áiteacha eile sa tír chomh maith? B'shin an tuairim a bhí ag William Kane, scoláire ó Cho. Mhuineacháin. In altanna a scríobh sé in 1909 agus 1917 dúirt sé gur tógadh trí claíocha trastíre den chineál seo: dhá cheann i lár tíre agus an tríú ceann i ndeisceart Uladh.

Loch Meilbhe

I gcaogaidí an chéid seo caite rinne Sir Shane Leslie ó Ghlasloch, Co Mhuineachán agus scoláire Meiriceánach, Brandon Barringer iarracht a fháil amach cé mhéad de Chlaí na Muice Duibhe a bhí fós ina sheasamh. Lean siad líne de oibreacha cré idir Loch Meilbhe i gCo. Liatroma agus Dún Dealgain i gCo. Lú

agus fuair siad amach go raibh thart ar chúig míle déag den chlaí fós slán. Chuile sheans nach bhfuil an oiread sin de mhílte ann anois má chuirtear san áireamh an méid athraithe draenála atá déanta ó shoin. Tá cuntas ar an aistear seo san University Museum Bulletin 1955 (University of Pennsylvania) faoin teideal, On the Track of the Black Pig.

Tá na staraithe agus na seandálaithe ar aon fhocal gur struchtúr cosanta a bhí i gClaí na Muice Duibhe agus nach bhfuil sna scéalta faoin mhuc í fhéin ach cumadóireacht. 'Sí an fhadhb atá acu ná céard faoi ndear na cosanta seo. B'í tuairim (agus ní raibh ann ach tuairim) John O Donovan, fear an tSuirbhé Ordanáis gurbh é a bhí sa chlaí ná teorainn sean ríocht Oirghialla. Ní fhéadfadh an tuairim seo a bheith fíor má ghlactar leis gur cuid den chlaí céanna atá le feiceáil fós sa taobh seo tíre.

Rud an-spéisiúil

Tá sé mhíle den chlaí i gCo Muineacháin agus is sa chonte sin a rinneadh tohailt seandálaíochta fíor-thábhachtach i 1982. Fuarthas amach rud an-spéisiúil agus bé sin go raibh sonnach (palisade) ann tráth, sonnach a bhí slat nó mar sin ón gcláí dúbalta féin ar an taobh ó thuaidh. Meastar go raibh an sconsa seo suas le cúig slat ar aoirde. Tar éis na trialacha Carbon agus eile a bheith déanta tá sé deimhnithe anois gur struchtúr é nach bhfuil aon bhaint aige le ré na Críostaíochta ná le ré na Rómhánach. Is léir ó leagan amach an chlaí gur chosaint in aghaidh ionsai ón taobh ó dheas a bhí i gceist.

Maidir leis an taobh seo tíre tá iarsmaí suntasacha den chlaí seo le feiceáil in aice le haghainn na Drobhaoise agus i mbaile fearainn Leathtón, idir Coillte Clochair agus Ros Inbhir.

Anois teacht and tSamhraidh (*Now that Summer has come*)

Sea, tá an samhradh linn (Summer is here) – na ranganna, cúrsaí (courses) agus gach a bhaineann le (and all that has to do with) foghlaim na Gaeilge (learning of Irish) go dtí seo i mbliana (up to now this year) curtha díbh (cast away). An sin deireadh (Is this the end) leis an bhfoghlaim, an cleachtadh (practice), an taithí (experience)? Ní gá seo (This is not necessary) agus b'fhearr nach mbeadh sé amhlaidh (and it is better that it should not be so). Cén fáth nach (Why not) mbainfaí taitneamh (enjoy/take pleasure) as an méid (out of the amount) a d'fhoghlaim tu? Níl seo deacair (This is not difficult) -- ach tabhart faoi (but to take it on)! Ar dtús cuimhnigh (remember) go bhfuil ceithre cinn de scileanna (four skills) a bhaineann le húsaid (to do with the use) an mhéid de Ghaeilge atá foghlamtha agat (you have learned). Is féidir leat suí siar (sit back) ar feadh leathuair a chloig, abair, (half an hour, say) gach lá (every day) chun trí cinn díbh seo a chleachtadh (to practice three of these) -- agus taitneamh agus tairbhe (pleasure and benefit) a bhaint agat as an dul chun cinn (progress)!

Níos deacra

Ar dtús tá éisteacht (listening) agus ar a sáile sin (on its heels) tá scríbhneoireacht (writing) agus ina dhiadh sin (and after that) tá léitheoireacht (reading). O.K.! Tá an ceathrú scil níos deacra (more difficult) chun teacht uirthi (to come upon) nó chun cleachtadh. Is é sin labhart (speaking) na Gaeilge .

Ach féach nach bhfuil sé deacair (that it is not difficult) roinnt éisteachta, scríbhneoireachta nó léitheoireachta a chleachtadh. Cúpla sampla nó leide (A couple of examples or hints) anseo dhuit, a fhoghlaimoir dhíograsaigh (O diligent learner!)

ÉISTEACHT: Tóg amach RTÉ Guide na seachtaine nó féach ar liosta na gclár (the programme lists) i do nuachtán laethiúil (daily newspaper). Tá RTE Raidió na Gaeltachta ag craoladh SEACHT lá na seachtaine (SEVEN days of the week) ó mhoch maidine go déanaigh (from early morning to late). Agus tú sa ghluaisteán (car) nó sa teach (the house) bí ag eisteacht! Tá Raidió na Life (106.4FM) agus

Raidió Fáilte i mBéal Feirste (048 90310013) ar fáil freisin. Seans nach tuigfidh tú gach rud (Perhaps you will not understand everything) nó fiú mórán (or even a lot), ach beidh tú ag éisteacht leis an teanga (to the language)! Píoc amach (Pick out) an clár nó na cláracha is mó a thaitníonn leat (which most appeal to you) agus éist! Mar an gcéanna (The same way) le cláracha TG4. Buntáiste duit anseo (An advantage to you here) go bhfuil pictiúir nó scannán (film) ag dul leis an gcaint (going with the talk) agus tú ag éisteacht leis an nGaeilge agus ag 'féachaint' uirthi ag an am céanna (at the same time).

Frustrachas

Ná leig don frustrachas (Do not let frustration) nó mífhoighid (impatience) cur isteach ort (upset you). Go deimhin (Indeed) má éistean tú leis an nuacht as Béarla (the news in English) agus ansin (and then) as Gaeilge tá gach seans (there is every chance) go mbeidh cuid mhaith den ábhar céanna (that much of the same material) i gceist. Cabhróidh sé seo leat (This will help you) ach 'BÍ FOIGHDEACH' (be patient)! Ní féidir Caisleán na Teanga a thógaint (to build the Language Castle) in aon lá nó tráthnóna amháin (in one day or afternonn)!

Anois cad faoi (Now what about) scríbhneoireacht? Bhfuil dialann (diary) agat nó leabhar beag nótaí (a little note book) ina liostálann tú (you list) na hearraí siopadóireachta (shopping goods)? Cén fáth nach lionfá iad seo (Why not fill these) as Gaeilge. B'fhéidir (Perhaps) go mbeidh corrúsáid (occasional use of dictionary) ach beidh tu (you will be) ag scríobh beagán gach lá. Cén fáth nach (Why not) mbreacfa síos (note your) do smaointe nó mianta (your thoughts or desires) !

Agus, ar deireadh -- léitheoireacht. Má bhionn tú ag scríobh beagán (If you are writing a little) is cinnte (it is certain) go mbeidh tú á léamh chomh maith (reading it as well). Agus tá irisí (magazines), nuachtáin, leabhair srl. le fáil go héasca. Bhfuil isteach chuig www.gaeilge.ie, mar shampla nó www.cuplafocal.ie nó www.nuacht.com nó www.foinse.ie nó www.leabhair.ie

Usáid do theanga

Mallachtaí

Ón leabhair 500 Mallacht ort
le Breandán 'ac Gearailt www.coiscéim.ie

Fuacht is foirid chugat
Cold and hardship to you

Mian imrí ort
May the desires of the playboy overcome you

Bó leaghadh ort
May your cow herd vanish

Nár thaga aon raidhse ar do bheagán
May no riches come from the little you have

Beannachtaí

Nuachar na tuisceanna agat
May you have an understanding spouse

Nár leontar do lámh is tú ag roinnt leis na bochtaibh
May you hand suffer no injury while helping the poor

Ná raibh fear braite riamh id chuibhreann
May you never sup with a betrayer

Go rabhair gan iomarca gan easpa
May you not have excess or want

An baoth fhocal

Ná mol pósadh nó cogaidh d'éinne
Never advise anyone to go to war or to marry.

Má tá ag éirigh ró-mhaith led ionsaí is luíochán atá inti
If your attack is going really well, it's an ambush

Mathaigh do namhaid ach cuimhnigh ar a nainmeacha
Forgive your enemies, but remember their names.

Láchann siúd nach mhaireann fén claíomh siúd a mhaireann fén claíomh
Those who live by the sword get shot by those who don't.